

Een gids naar gelijke kansen

dr. Natascha Notten

Colofon

Een gids naar gelijke kansen

dr. Natascha Notten

Foto's binnenwerk: Herman van der Wal Fotografie,
collega's en lectoraat Gezonde Samenleving
Filmopname: MediaMusketiers

ISBN/EAN: 978-94-93243-01-9

Dit is een publicatie van Windesheim

Domein Gezondheid en Welzijn

Campus 2

8017 CA Zwolle

Deze publicatie van Windesheim valt onder een Creative Commons Naamsvermelding 4.0 Internationaal-licentie. Dit betekent dat de kennis uit deze publicatie hergebruikt mag worden als basis voor de ontwikkeling van nieuwe kennis mits de naam van de auteur en / of Windesheim hierbij vermeld wordt. Het wordt gewaardeerd wanneer iemand contact opneemt via n.notten@windesheim.nl om te laten weten waarvoor de publicatie wordt hergebruikt.

Notten, N. (2021) Een gids naar gelijke kansen. Zwolle: Windesheim.

Mei 2021

Een gids naar gelijke kansen

dr. Natascha Notten

**Installatie en lectorale rede
"Een gids naar gelijke kansen"
3 februari 2021**

Graag dank ik Inge Grimm (College van Bestuur hogeschool Windesheim) en Ineke van der Wal (management-team domein Gezondheid & Welzijn hogeschool Windesheim), voor het warme welkom en de opdracht aan het lectoraat Gezonde Samenleving. Dank aan Francien Lange voor haar rol als dagvoorzitter en Suzan Huijbers voor het vormgeven van de presentatie, de infographic en het logo van het lectoraat Gezonde Samenleving.

En natuurlijk heel veel dank aan iedereen – van (oud) collega tot student en wijkbewoner – die op wat voor manier dan ook een bijdrage geleverd heeft of gaat leveren aan de invulling van de opdracht en visie van het lectoraat Gezonde Samenleving, hogeschool Windesheim.

Voorwoord

“Natuurlijk wil ook ik iedereen hartelijk welkom heten”. Dat waren mijn eerste woorden op 3 februari 2021, na de officiële installatie als lector Gezonde Samenleving. En het was de start van mijn lectorale rede “Een gids naar gelijke kansen”, die op de volgende pagina’s vrijwel letterlijk is weergegeven.

Ook nu heet ik weer *iedereen* van harte welkom, maar dan bij de geschreven versie van mijn lectorale rede.

Als ik zeg ‘iedereen’, dan klinkt dat heel vanzelfsprekend, maar dat is het niet. Ik val gelijk maar even met de deur in huis.

Veel van de mensen die dit nu lezen, vormen een selecte groep. Ik wil juist ook diegenen bereiken die niet vanzelfsprekend naar zo’n lectorale rede luisteren of er één lezen. Omdat zij de groep vormen voor wie ik mij met mijn lectoraat sterk wil maken.

De afgelopen jaren heb ik alledaagse en daardoor juist bijzondere ontmoetingen gehad met ouders en jongeren, met de mensen om wie het gaat in dit lectoraat. Met ervaringsdeskundigen in allerlei soorten en maten. Zij hebben mij geleerd om buiten mijn eigen bubbel te kijken. Zij zijn de reden dat ik mijn rede uitspreek als lector Gezonde Samenleving: “Een gids naar gelijke kansen.”

Op de komende pagina’s neem ik u graag mee in de ontmoetingen die ik heb gehad, de verhalen die zijn opgehaald, en vertel ik u graag over mijn toekomstplannen met het lectoraat Gezonde Samenleving.

Natascha Notten, lector Gezonde Samenleving

Ben je niet zo’n lezer? Geen probleem, want je kunt de lectorale rede “Een gids naar gelijke kansen” ook beluisteren en bekijken via deze link: youtube.com/watch?v=bjUr79vLcCM

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	5
Hoofdstuk 1 // Wat is een gezonde samenleving?	9
Definitie gezonde samenleving	9
Focus op gelijke kansen.....	9
Van getallen naar gezichten	10
Wat moeten we beter doen?	12
Positieve insteek: wat werkt?	12
Hoofdstuk 2 // De kern van het lectoraat	15
Oorzaken die samenhangen	15
Aanpakken met lef: de generatiespiraal ombuigen	16
Cruciaal: gidsen en gezien worden	16
Hoofdstuk 3 // Oorzaken die samenhangen	17
Sociaaleconomische verschillen	17
Sociale en fysieke leefomgeving	17
Vijf oorzaken.....	19
In samenhang bekijken en aanpakken	22
Hoofdstuk 4 // Intergenerationele overdracht	23
Rode draad	23
Thuis en de omgeving.....	24
Onze uitdaging én verantwoordelijkheid.....	25
Hoofdstuk 5 // Gidsen en gezien worden.....	27
Hoofdstuk 6 // Bij de wortel aanpakken	29

Hoofdstuk 7 // Hoe gaan we dat doen?	31
Praktijkgericht onderzoek	31
Verhalen ophalen	31
Gidsen als sleutelfiguur	31
Leernetwerken en living labs opzetten	31
Samen met de mensen om wie het gaat	32
Mét ervaringsdeskundigen	32
Andere bril opzetten, kaders doorbreken	32
De rol van professionals	33
Onderwijs: kruisbestuiving en nieuwe kansen	33
Nieuwe en alternatieve methoden toepassen: maatwerk	33
Dit doen we al!	34
Hoofdstuk 8 // De gezichten van het lectoraat	35
Hoofdstuk 9 // Wat doet de coronacrisis?	37
Hoofdstuk 10 // De kracht van het lectoraat	39
Oorzaken integraal aanpakken	39
Intergenerationele kansen benutten	39
Oog voor de doelgroep en voor elkaar	39
Bouwstenen aanreiken voor beleid	39
Lef en langetermijnfocus	40
Samen de wereld mooier maken	40
Hoofdstuk 11 // Panelgesprek	41
Referenties	43

Hoofdstuk 1

Wat is een gezonde samenleving?

Definitie gezonde samenleving

Een gezonde samenleving, wat betekent dat nu eigenlijk? Dit is wat ik eronder versta: *een Gezonde Samenleving is een samenleving waarin mensen gelijke kansen hebben op welzijn en gezondheid; gelijke kansen op een gezonde fysieke en sociale leefomgeving, ongeacht hun sociaaleconomische positie.*

We hebben inmiddels een jaar achter de rug waarin door een virus overduidelijk werd dat onze samenleving allesbehalve gezond is.¹ Een jaar waarin de kansengelijkheid pijnlijk zichtbaar werd, en is vergroot. De noodzaak tot een lectoraat Gezonde Samenleving zoals ik die wil vormgeven is duidelijker dan ooit.

Focus op gelijke kansen

Met een *gezonde* samenleving bedoel ik dus een samenleving met *gelijke kansen* op een gezonde fysieke en sociale leefomgeving. En als ik praat over een *gezonde sociale en fysieke leefomgeving*, bedoel ik een leefomgeving met netwerken en voorzieningen die mensen helpt om kansen te pakken.

Begrippen die we ook veel gebruiken bij dit onderwerp, zijn *brede welvaart* en *positieve gezondheid*. Brede welvaart is alles wat mensen van waarde vinden.^{2,3} Zoals veiligheid, gezondheid, persoonlijke ontwikkeling of sociale relaties. Dat gaat dus om veel meer dan alleen je inkomen of de wijk waar je woont.

Als we praten over gezondheid, hebben we het vaak over klachten en problemen. Positieve gezondheid trekt dat breder.^{4,5,6} Daarbij gaat het niet alleen over de fysieke-, maar ook over de mentale en sociale gezondheid. En dan kijk je dus naar een mens in zijn totaliteit, naar iemands veerkracht en naar wat zijn of haar leven betekenisvol maakt.

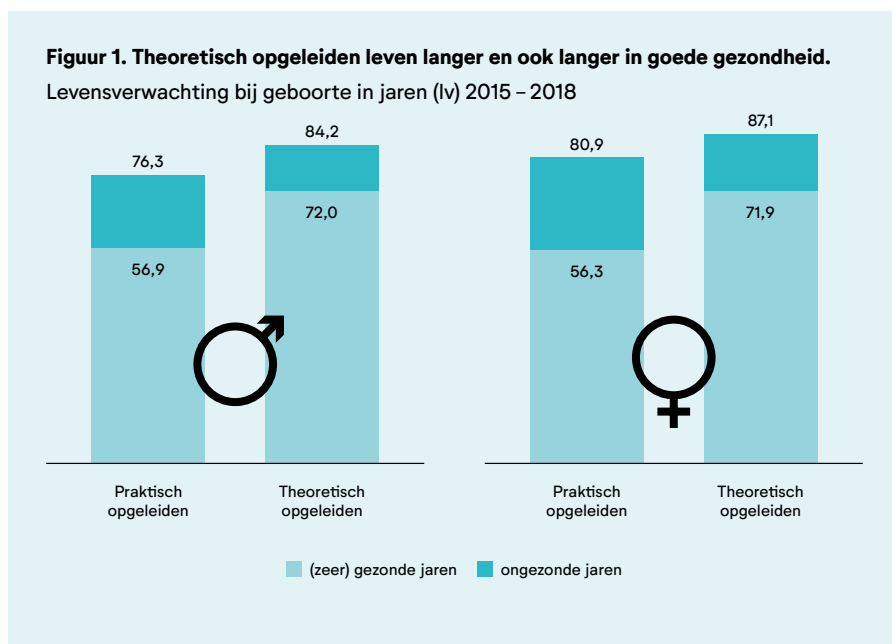
Ik vraag u niet om deze begrippen te onthouden. Ik noem ze omdat ik graag wil dat u zo breed mogelijk naar dit onderwerp kijkt. Dat is de enige manier om kansen te vergroten.

De kansen op welzijn en gezondheid zijn in Nederland niet gelijk verdeeld. Mensen met een lagere sociaaleconomische positie – vaak gemeten door een lager inkomen en minder opleidingsjaren – hebben minder kansen op een gezonde fysieke en sociale leefomgeving.⁷ En ze weten kansen minder goed te pakken.

En net als dat er gezinnen en individuen zijn die minder kansen hebben gehad, zijn er ook regio's die minder kansen krijgen, en kunnen bieden. Mensen in het oosten van Nederland hebben bijvoorbeeld minder kansen in en door hun leefomgeving dan mensen in het westen van het land.⁸

Van getallen naar gezichten

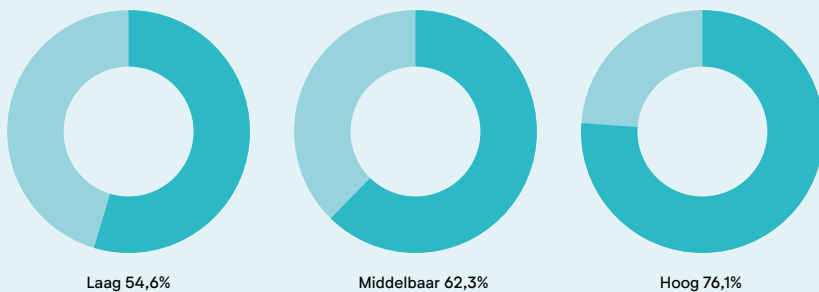
Ik laat even een paar cijfers zien. Verre van volledig, maar voldoende om duidelijk te maken waarom een lectoraat dat staat voor gelijke kansen broodnodig is.

Zoals u ziet, leven hoger oftewel theoretisch opgeleiden langer in een goede gezondheid (zie figuur 1).⁹ Maar ze scoren ook hoger op brede welvaart (zie figuur 2).¹⁰ Bijvoorbeeld op tevredenheid met het leven, of woongeluk. Daarnaast ziet u dat het nogal uitmaakt waar iemand woont als het gaat om zijn of haar inkomen (zie figuur 3), en dat geldt bijvoorbeeld ook voor iemands schooladvies of geletterde omgeving.^{11,12}

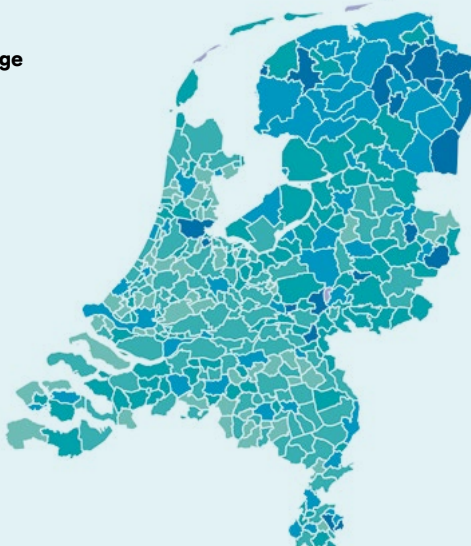
Figuur 2. Hoeveel mensen hebben een hoog persoonlijk welzijn?

Hoogst behaald onderwijsniveau

De eerste keer dat ik dergelijke cijfers zag kon ik het niet geloven. Inmiddels weet ik: dit zijn inderdaad de cijfers. Maar ook: wat zeggen ze over hoe de mensen het zelf ervaren? Hoe gaan zij in hun dagelijkse leven om met deze kansenongelijkheid? Daar gaat het om. En dat komen we alleen te weten als we het de mensen zelf vragen. Daarom gaat dit lectoraat op zoek naar de gezichten en de verhalen achter de cijfers.

Figuur 3. Inkomen van mensen met ouders in lage inkomensgroep

Wat moeten we beter doen?

Het lectoraat Gezonde Samenleving onderzoekt hoe we mensen kunnen ondersteunen die van huis uit minder kansen hebben én die deze kansen niet zomaar aangereikt krijgen in hun fysieke en sociale leefomgeving. Er wordt al jaren onderzoek gedaan naar kansenongelijkheid en we weten veel over de oorzaken. Toch lukt het nauwelijks om methoden en interventies te ontwikkelen die de sociale ongelijkheid in gezondheid en welzijn verkleinen. Dat heeft verschillende redenen:

- De eerste is de bubbel waar we zelf in zitten, als onderzoekers, professionals, ondernemers en beleidsmakers. We groeien allemaal op in onze eigen context en hebben er moeite mee over de schutting te kijken.
- Ten tweede onze behoefte om op korte termijn resultaat te boeken. Dat is begrijpelijk, maar niet realistisch. Als we echt iets willen veranderen, hebben we een langetermijnvisie nodig.
- Ten derde: we betrekken vaak alles en iedereen bij ons onderzoek, behalve de personen om wie het gaat.

Positieve insteek: wat werkt?

Zakt de moed u in de schoenen? Dat is zeker niet de bedoeling. Bij dit lectoraat denken we namelijk in kansen. Want soms lukt het wél: soms neemt een kind, jongere of ouder een andere weg. En krijgt en pakt hij of zij kansen die zijn buurtgenoten, vrienden, ouders of grootouders niet hebben gekregen of gepakt.

De leidende *onderzoeksvraag* is dan ook: waarom lukt het individuen of gezinnen soms wél om kansen te pakken in een omgeving waar ze niet voor het oprapen liggen? Daar ga ik vanuit dit lectoraat de komende jaren mee aan de slag, met heel veel verschillende partijen.

Ik ben ervan overtuigd dat dat alleen kan als we bereid zijn onze eigen bubbels te verlaten. Ik nodig u dan ook graag uit om af en toe een andere bril op te zetten, en vanuit een ander perspectief de wereld in te kijken.

“Ik denk dat wij allemaal maar voor de helft weten welke kansen we hebben en wat we eigenlijk allemaal kunnen gaan doen.”

Uitspraak uit: Onze toekomst – Adviezen van jongeren aan het lectoraat Gezonde Samenleving

"Een gids naar gelijke kansen"

Lectorale rede - Natascha Notten
Lector Gezonde Samenleving

3 februari 2021,
Hogeschool Windesheim, Zwolle

FUJITSU

LECTORAAT GEZONDE SAMENLEVING

fujiitsu

Hoofdstuk 2

De kern van het lectoraat

Het probleem dat we als lectoraat te lijf willen gaan, is complex en diepgeworteld. Het kent veel aspecten die nauw met elkaar samenhangen. Om gelijke kansen op welzijn en gezondheid te creëren, moeten we ophouden met pleisters plakken, maar de oorzaken aanpakken. Daar liggen kansen, dat is de kern van dit lectoraat.

Oorzaken die samenhangen

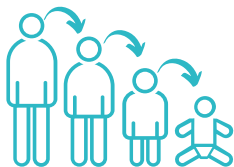
We stellen vijf oorzaken van ongelijke kansen op gezondheid en welzijn centraal: armoede, laaggeletterdheid, onderwijsongelijkheid, gezondheidsachterstand en regionale ongelijkheid.

We weten dat deze oorzaken nauw samenhangen met iemands sociaaleconomische positie én met elkaar.^{13,14} Daarbinnen precies de vinger leggen op oorzaak of gevolg lukt niet altijd. Wel weten we dat oorzaken elkaar positief en negatief kunnen versterken. Woon je bijvoorbeeld in een regio waar vaak te lage onderwijsadviezen worden gegeven? Dan heb je waarschijnlijk een minder lange onderwijsloopbaan en is de kans groter dat je laaggeletterd bent. En dat *kan* betekenen dat je sneller een minder goede gezondheid hebt.

Ik zeg uitdrukkelijk ‘*kán*’. Een combinatie van deze oorzaken leidt vaak tot verminderde kansen, maar het is geen wetmatigheid. Soms loopt het anders. We komen bijvoorbeeld ook mensen tegen die in armoede zijn opgegroeid, maar in goede gezondheid leven.¹⁵

Juist die situaties zijn heel interessant. Daar zitten de aanknopingspunten voor gelijke kansen.

Aanpakken met lef: de generatiespiraal ombuigen

Een alles overstijgende oorzaak van ongelijke kansen zit in de intergenerationele overdracht ervan. We weten dat ongelijke kansen op gezondheid en welzijn worden overgedragen van *generatie op generatie*. En dat deze generatiespiraal heel moeilijk om te buigen is.^{16,17} Maar soms gebeurt het wél. En dat vraagt lef en een lange adem, van alle betrokkenen.

Het zijn juist deze uitzonderingen die cruciaal zijn, die laten zien wat wel werkt. Die wil ik opsporen en onderzoeken. Hoe kan dat? Wat is daar gebeurd? Wat is de succesfactor?

Cruciaal: gidsen en gezien worden

Heel vaak heeft het te maken met gezien worden door een ander. Op het moment dat je écht gezien wordt door iemand, wordt het mogelijk om stappen te zetten.

Ik noem zo'n iemand een *gids*. Iemand die je vertrouwt en die een voorbeeld geeft, die je op een idee brengt. Die zonder vooroordeel naar je luistert. Iemand die jou toegang geeft tot perspectieven en mogelijkheden die je niet kent vanuit jouw eigen omgeving.¹⁸

Iedereen komt in zijn leven één of meerdere gidsen tegen — dat geldt voor mij maar ook voor u. Kunt u zich herinneren welke gids in uw leven belangrijk is geweest?

Ik wil met mijn lectoraat en met u op zoek gaan naar die momenten en ontmoetingen, die laten zien wat wél werkt. Die gaan we opsporen, ontdekken wat het geheim ervan is, daarvan leren en het breder toepassen. Dat is de kern van dit lectoraat.

“Het gezien worden en kansen krijgen zijn twee dingen die belangrijk zijn. Met al je talenten en harde werk kan je pas kansen nemen als je ze krijgt, maar daarvoor moet je eerst gezien worden.”

Uitspraak uit: Verhalen ophalen — Gelijke kansen en de kracht van intergenerationele verbindingen

Hoofdstuk 3

Oorzaken die samenhangen

Waarom vind ik deze insteek zo belangrijk? Omdat we dan ophouden om aan de oppervlakte iets te repareren, en naar de wortels gaan. Als de focus verschuift naar de oorzaken én de intergenerationele overdracht van kansen, kunnen we *preventief* gaan werken.

Sociaaleconomische verschillen

Bij onderzoek of debat over gelijke kansen gaat het al snel over de sociaaleconomische positie van mensen.¹⁹ Ik snap dat, maar ik heb er ook bezwaar tegen.

Ten eerste is de sociaaleconomische positie geen absolute voorspeller. Een lagere sociaaleconomische positie hoeft niet per se te betekenen dat iemand in een minder gezonde sociale of fysieke omgeving leeft. En als het wel zo is, hoeft het niet te betekenen dat iemand er zelf last van heeft, of het anders zou willen. Belangrijk is dat wanneer iemand er *wél* last van heeft en het anders wil, dat deze kans er dan ook voor hem of haar is.

Ten tweede is de sociaaleconomische positie een containerbegrip. Je kunt het op te veel verschillende manieren uitleggen. Ik wil dat we *precies* weten waarover we het hebben. Zodat we de vinger kunnen leggen op de daadwerkelijke, concrete redenen waarom kansen ongelijk verdeeld zijn. Voor effectieve preventie is dit cruciaal.

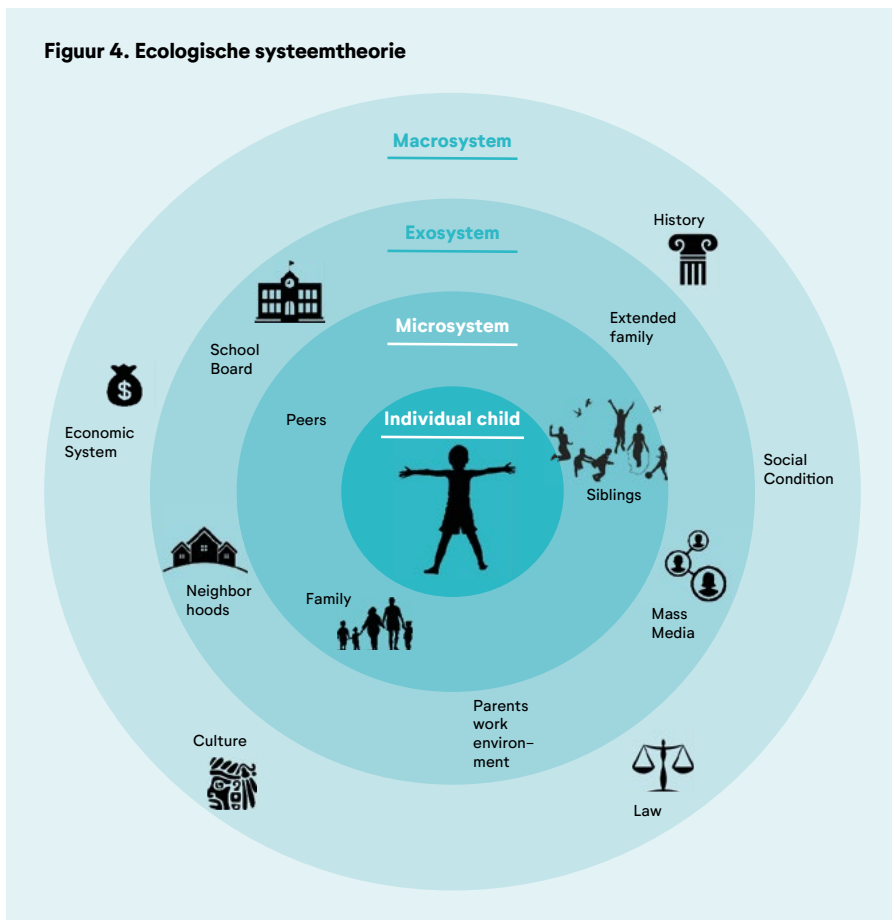
Sociale en fysieke leefomgeving

We weten dat individueel gedrag – zoals roken, sporten of vrijwilligerswerk verrichten – sterk bepaald wordt door de omgeving waarin mensen opgroeien en leven.^{20,21} Dus als we structurele gedragsverandering willen bereiken, moeten we niet alleen kijken naar individuele leefstijlen, maar veel nadrukkelijker kijken naar de invloed van de *sociale en fysieke leefomgeving*. Het gaat om de “oorzaken achter de oorzaken”. Is die omgeving ondersteunend, of juist belemmerend?

De ecologische systeemtheorie laat zien dat er een sterke samenhang is tussen de ontwikkeling van een kind of individu en de omgeving. Die omgeving bestaat uit meerdere systemen (zie figuur 4).²² Het gezin waarin je opgroeit. De vrienden met wie je optrekt.

De buurt waarin je huis staat, de school waar je naar toe gaat. De regio waar je woont. Deze systemen hangen onderling met elkaar samen en kunnen elkaar versterken, zowel positief als negatief.

Figuur 4. Ecologische systeemtheorie

Maar niet elk systeem of elke omgeving biedt dezelfde kansen. Hier komen we bij de sociale en culturele reproductietheorie, oftewel de hulpbronnentheorie.²³ Sommigen van ons zijn opgegroeid in een gezin met veel boeken en een eigen kamer. En in een buurt met veel voorzieningen. Maar dat geldt niet voor iedereen. De aanwezige hulpbronnen in de omgevingen waarin je opgroeit of leeft – of dat nu gaat over kennis, geld of sociale contacten – bepalen in sterke mate je kansen.

“Het ligt er natuurlijk ook aan uit welk milieu je komt. Als je ouders wat lager opgeleid zijn, dan komen we weer over hoog- en laagopgeleid, maar ik denk dat die ook minder inzicht hebben in wat de mogelijkheden eigenlijk zijn. Wat kun je eigenlijk met je diploma, waar kun je allemaal terecht.”

Uitspraak uit: Onze toekomst – Adviezen van jongeren aan het lectoraat Gezonde Samenleving

Vijf oorzaken

Welke factoren spelen er nu in die omgevingen, die leiden tot meer of minder kansen op een gezonde sociale en fysieke leefomgeving? In het lectoraat Gezonde Samenleving staan 5 oorzaken centraal.

Allereerst *armoede*. Financiële en materiële hulpbronnen – en het gebrek daaraan – zijn een belangrijke voorspeller van de kansen die iemand heeft en krijgt in het leven. Bovendien brengt schaarste stress met zich mee, die ervoor zorgt dat mensen heel moeilijk voorbij hun problemen kunnen kijken en gunstige keuzes kunnen maken.

Een tweede belangrijke oorzaak is *laaggeletterdheid*, ook wel aangeduid als beperkte basisvaardigheden. Laaggeletterden hebben moeite om informatie te zoeken, te begrijpen en te gebruiken. Dit maakt het moeilijker kansen te zien en te pakken.

Ten derde *onderwijsongelijkheid*. Die begint al voordat de daadwerkelijke schoolloopbaan start. En het kan op verschillende momenten en manieren versterkt worden. Zo leidt een verkeerd onderwijsadvies er bijvoorbeeld toe dat iemand wordt onderschat of juist wordt overschat. In beide gevallen kan het leiden minder kansen op gezondheid en welzijn.

Ten vierde *gezondheidsachterstanden*. Deze worden vaak gezien als een uitkomst van ongelijke kansen, maar ze kunnen ook een oorzaak zijn. Iemand met een minder goede gezondheid heeft bijvoorbeeld vaak meer moeite om te participeren op de arbeidsmarkt.

Tot slot *regionale ongelijkheid*. Wie in Noord-, Oost- of Zuid-Nederland woont, krijgt minder kansen dan iemand die in het westen woont. Er wordt meer geïnvesteerd in de Randstad.²⁴

“t Is stil hier aan de overkant. Maar ik kom hier vandaan.

Waar je fiets gewoon nog open langs de weg kan blijven staan”

Tekstfragment uit: De Overkant — Suzan & Freek en Snelle

Ik heb een tijd met veel plezier in de gemeente Berkelland in de Achterhoek gewerkt. Daar heb ik gezien en ervaren hoe sterk de fysieke en sociale leefomgeving samenhangen. Maar ook hoeveel impact de regio waarin je woont heeft op de kansen die mensen krijgen en de behoeften die er zijn.

Vooraf in het westen van het land en in de steden zit de groei, zowel van de economie als de bevolking. Dat trekt investeringen aan. Daardoor wordt de groei verder versterkt en dat leidt tot meer investeringen. Op zich is dat geen probleem, als de rest van het land en het platteland dezelfde kansen zou krijgen. Dit is niet het geval. Beleid heeft regionale ongelijkheid veroorzaakt en de media versterken dit.^{25,26,27}

Dat wil niet zeggen dat het oosten of het platteland minder te bieden hebben.^{28,29} Integendeel: Oost-Nederland heeft unieke kenmerken en kwaliteiten. Het is belangrijk dat dit potentieel benut wordt. Dat mensen én de regio waar zij vandaan komen, gezien worden. Dat er bijvoorbeeld oog is voor armoede op het platteland, die anders is dan die in de stad. Die om een heel andere benadering vraagt. Gelijke regionale kansen zijn belangrijk voor een gezonde samenleving.^{30,31} Ik wil me daar sterk voor maken.

“Hier kom ik weg, veur mien hiele leben

Ben 'k met dizze horizon verweben

Hier kom ik weg, hier stiet ons huus

Bliekbar kom ik daar altied weer terecht

Hier kom ik weg”

Tekstfragment uit: Hier kom ik weg — Daniël Lohues

In samenhang bekijken en aanpakken

Deze vijf factoren zijn de belangrijkste veroorzakers van ongelijke kansen op welzijn en gezondheid. Hoe pakken we ze aan? Niet door ze afzonderlijk te bekijken. Als we structurele verbetering willen bereiken, moeten we ze *in samenhang* met elkaar bekijken.

Ik probeer dit uit te leggen met een voorbeeld. Iemand die laaggeletterd is, heeft moeite met begrijpen wat je allemaal kunt doen om je gezondheid te verbeteren. Diezelfde persoon vindt het lastig om een sollicitatiebrief te schrijven. En kan sowieso kiezen uit een beperkt aantal baanmogelijkheden. Dat heeft gevolgen voor het inkomen. Dezelfde persoon vindt het ook lastig om informatie van school te begrijpen, en erover in gesprek te gaan met een docent. En dat betekent iets voor de onderwijskansen van zijn of haar kind. Onderwijskansen kunnen extra belemmerd worden doordat er in de nabije omgeving minder schoolaanbod is. Of omdat de meeste mensen in de wijk of regio waar je woont een beperkt aantal jaren op school hebben gezeten.

Mijn boodschap: het ene kan niet los gezien worden van het andere. Dit is wat we moeten beseffen bij de aanpak van ongelijke kansen. Alleen als we de oorzaken in samenhang bekijken en integraal en domein overstijgend aanpakken, komen we verder dan symptoombestrijding.

“Opgroeien in armoede is een aanslag op je toekomst”.

Uitspraak uit: Verhalen ophalen – Gelijke kansen en de kracht van intergeneratieve verbindingen

“Soms mis ik kennis over armoede bij professionals, niet iedereen kijkt naar de vraag achter de vraag”

Uitspraak uit: Afstudeeropdracht bij het lectoraat Gezonde Samenleving – opleiding Social Work

Hoofdstuk 4

Intergenerationele overdracht

Bij integraal en structureel werken aan preventie speelt de intergenerationele overdracht van sociale ongelijkheid een *cruciale* rol. Je kunt het ook als een zesde oorzaak van ongelijke kansen zien. Ik noem het bewust apart, omdat het als een rode draad door ieders leven én ons onderzoek loopt.

Rode draad

Er wordt al heel lang onderzoek gedaan naar overdracht van ongelijke kansen van generatie op generatie, en de langdurige gevolgen daarvan. Zo weten we inmiddels bijvoorbeeld dat een kind dat opgroeit in armoede later een grote kans heeft om in eenzelfde situatie terecht te komen als zijn ouders. Maar dat niet alleen.

Als kind krijg je in de opvoeding bepaalde hulpbronnen, gedragingen, normen en waarden mee. Deze blijven de rest van je leven van invloed. En ze sluiten goed of minder goed aan bij gevestigde instituties, zoals bijvoorbeeld scholen en werkomgevingen waar je terecht komt.^{32,33,34,35}

Een kind dat opgroeit in armoede heeft daarom gedurende de gehele levensloop ook minder kans op een goede gezondheid, passend onderwijs, en een groter risico om laaggeletterd te zijn. Bovendien is de band tussen ouder en kind — of die nu helpend is of juist belemmerend — heel erg sterk.

Dit alles maakt dat het lef vraagt van individuen en gezinnen om een ander pad te kiezen dan de generaties voor hen. En het maakt intergenerationele overdracht tot een belangrijke en zeer hardnekkige factor in dit vraagstuk.

Het verklaart waarom kansen niet alleen ongelijk verdeeld zijn, maar dat **vaak** ook *blijven*.

Vaak. Maar niet altijd.

Zo spraken we Tamara, zij groeide op in een gezin waarin om meerdere redenen sprake was van een onstabiele thuissituatie en weinig geld. Tamara is voor haar 20e zwanger en trouwt met de vader van haar kind. Opnieuw is er sprake van financiële krapte en het is geen gelukkig huwelijk.

Zoals ze zelf vertelt: *"Wanneer je als kind gewend bent dat er slecht met je omgegaan wordt is dat de norm, wanneer dat de norm is blijf je ook langer in een slecht huwelijk hangen".*

Op een gegeven moment heeft Tamara besloten te scheiden en is ze een ander pad gegaan. En dat vraagt lef. Tamara is nu alleenstaand, heeft intussen een opleiding afgerond, werkt en heeft een eigen huis gekocht. Ze is trots op de keuzes die ze heeft gemaakt. Wat is daar gebeurd? Wat en wie heeft gemaakt dat het haar wel lukte kansen te zien en te pakken? ³⁶

Thuis en de omgeving.

De buurt of regio waarin iemand opgroeit – en waarin generaties opgroeien – versterkt de kansen die iemand krijgt, in positieve of negatieve zin. Zo zijn wijken vaak homogeen, en regio's ook. Dat wil zeggen dat er veel mensen wonen met dezelfde soort en hoeveelheid hulpbronnen en ervaringen. ³⁷

Stel je voor, je bent een kind en er is thuis geen geld voor een laptop. Dan kost het jou meer moeite om op school mee te doen. Waarschijnlijk heb je in jouw fysieke en sociale leefomgeving een kleiner aanbod van sport- en speelmogelijkheden. En dus minder mogelijkheden om in contact te komen met andere kennis, mensen en voorbeelden. ^{38,39}

Vaak is dat een voorspeller voor de toekomst, van jou en generaties na jou.

Vaak. Maar niet altijd.

Zo zijn we bij het ophalen van verhalen in contact gekomen met Alina. Opgegroeid in een migranten gezin waar met weinig middelen veel gedaan moest worden. Het gezin was niet goed bekend met de Nederlandse gewoonten, gebruiken en mogelijkheden.

Zoals ze zelf vertelt:

"Op de basisschool, was ik dus eigenlijk een migrantenkind en dan was van tevoren eigenlijk al een beetje besloten van die gaat naar de huishoudschool."

Maar Alina is wel naar de havo gegaan en heeft een hbo-opleiding afgerond, ze heeft een leuke baan waarin ze gewaardeerd wordt en haar talenten kwijt kan, een eigen huis en een hechte familieband. Alina en haar ouders hebben een ander pad gekozen dan gewoon was in hun omgeving. En dat vraagt lef. Wat is er in dit gezin gebeurd? Wat en wie heeft gemaakt dat het Alina wel lukte kansen te krijgen en te pakken?

Onze uitdaging én verantwoordelijkheid

Zoek op het doorbreken van de intergenerationele overdracht van sociale ongelijkheid en je vindt legio rapportages die je vertellen dat dit een moeilijke, zo niet onmogelijke opgave is. Die zou je kunnen gebruiken als argument om er maar niet aan te beginnen.

Wat mij betreft kan dat niet. Omdat dit type ongelijkheid gewoonweg niet *mág* bestaan *én* omdat er voorbeelden zijn van situaties waarbij het *wél* lukt.

Deze voorbeelden raken de hoofdvraag: hoe komt het nou dat het soms *wél* lukt een ander pad te nemen? Inmiddels weten we al: een cruciale rol hierbij spelen gidsen.

“...als je ouders er niet helemaal achter staan of die willen wat anders, dan is het wel lastig om te zeggen: ik doe het toch.”

Uitspraak uit: Onze toekomst – Adviezen van jongeren aan het lectoraat
Gezonde Samenleving

“Intergenerationele armoede is meer dan geldzorgen alleen.”

Uitspraak uit: Verhalen ophalen – Gelijke kansen en de kracht van intergeneratie-
nele verbindingen

Hoofdstuk 5

Gidsen en gezien worden

Een gids noem ik iemand door wie je echt gezien wordt, en die zonder vooroordeel naar je luistert. Iemand met wie je op een bepaalde manier een vertrouwensband hebt. En die je laat zien dat het ook anders kan, anders dan je gewend bent. Of iemand die iets zegt dat niemand in je eigen omgeving tegen je zou zeggen. Die mogelijkheden ziet waar je omgeving niet in gelooft, en jijzelf evenmin. Die je toegang geeft tot kennis, mensen en ervaringen waar je vanuit jouw eigen omgeving niet vanzelfsprekend mee in aanraking komt.^{40,41}

“[Op de vraag wat heeft je geholpen] “Gewoon vertrouwen in mensen voor mij zeg maar. [...] “Dat alles wat ik doe, dat mensen daar ook achter staan.”

Uitspraak uit: Onze toekomst – Adviezen van jongeren aan het lectoraat
Gezonde Samenleving

Soms is een gids zich bewust van zijn rol, zoals bijvoorbeeld in maatjesprojecten, maar veel vaker is dat niet het geval.^{42,43} Waar moet je bij een gids aan denken? Bijvoorbeeld aan een leerkracht of de ouder van een klasgenootje, de jongerenwerker, een buurtvrijwilliger, de praktijkondersteuner bij de huisarts of de cultuurcoach.

Een gids beschikt over hulpbronnen die belangrijk zijn voor het krijgen en pakken van kansen. En stelt deze met aandacht en zonder verwachtingen open voor een ander, die uit een omgeving komt met minder hulpbronnen.^{44,45} Dat biedt zelfvertrouwen, en het nodige gereedschap voor het pakken van kansen.

Voor het maken van een brug tussen omgevingen met meer en minder kansen zijn gidsen daarom cruciaal. Gidsen zijn sleutelfiguren op de weg naar gelijke kansen en spelen een belangrijke rol in de missie van dit lectoraat.

“Maar er was een leerkracht die er zelfs een stokje voor heeft gestoken om mijn vader zover te krijgen dat ik naar de brugklas ging in plaats van de huishoudschool.”

Uitspraak uit: Verhalen ophalen – Gelijke kansen en de kracht van intergenerationele verbindingen

“Ja, ze heeft mij ruimte gegund en dat is iets wat mensen in een afhankelijkheidspositie heel vaak niet gegund krijgen terwijl ze dat wel heel vaak nodig hebben.”

Uitspraak uit: Verhalen ophalen – Gelijke kansen en de kracht van intergenerationele verbindingen

Hoofdstuk 6

Bij de wortel aanpakken

Duidelijk is hoe belangrijk het is dat we de oorzaken van ongelijke kansen niet los van elkaar bekijken, maar in samenhang. Dat ze intergenerationeel overgedragen worden, en dat gidsen een belangrijke rol spelen bij het nemen van een ander pad.

Met symptoombestrijding komen we er niet. We moeten de kansenongelijkheid integraal en domein overstijgend bij de wortel aanpakken.

Het betekent dat we bij het aanpakken van bijvoorbeeld gezondheidsverschillen óók oog moeten hebben voor ongelijke onderwijskansen en de regio waarin men woont. En voor hoe dit binnen gezinnen en generaties een rol speelt. Dat betekent ook het loslaten van quota en streefgetallen bij het bereiken van bijvoorbeeld laaggeletterden of mensen in armoede. Want dit leidt tot een tunnelvisie en werkt averechts.

Het betekent dat ongelijke ondersteuning nodig is en een lange adem, en dat kleine stappen groots gevierd mogen worden.⁴⁶ Dit betekent ook met een andere bril kijken naar preventie, en hoe we bepalen én maken dat die succesvol is.

Het betekent in samenwerking met de mensen om wie het gaat de kloof in taal dichten, zodat iedereen zich herkent in de termen die we gebruiken.

Het betekent de systemen aanpassen zodat drempels verdwijnen.

“Ik weet nog wel, dan ging ik met mijn moeder naar de supermarkt en dan reed een Mercedes in de straat en dan reden wij een blokje om. Dat was dan klaarblijkelijk een deurwaarder....”

Uitspraak uit: Verhalen ophalen — Gelijke kansen en de kracht van intergeneratiele verbindingen

“Er was een opbouwwerker die mij een vrijwilligersklus aanreikte. Hier wilde ik eerst niks van weten, maar later voelde dit bijzonder. Iemand die in mij geloofde”.

Uitspraak uit: afstudeeropdracht bij het lectoraat Gezonde Samenleving — opleiding Social Work

Hoofdstuk 7

Hoe gaan we dat doen?

Het mag duidelijk zijn, we gaan de uitdaging aan als lectoraat: we gaan voor gelijke kansen op welzijn en gezondheid. Hoe willen we dat doen?

Praktijkgericht onderzoek

Door praktijkgericht onderzoek naar succesvolle preventie en het creëren van gelijke kansen op een gezonde fysieke en sociale leefomgeving.

Verhalen ophalen

We zijn begonnen met het ophalen van verhalen, en dat blijven we doen, op verschillende manieren. Om zo te achterhalen waarom het mensen lukt om kansen te zien en te pakken, juist daar waar ze niet voor het oprapen liggen. *Wat maakt dat zij deze stap kunnen nemen?*

Gidsen als sleutelfiguur

Ik zeg wat, maar wie is minstens zo belangrijk. Met wie bedoel ik de gids. We zien de gids als sleutelfiguur tot gelijke kansen.

Juist in omgevingen waar ze het hardst nodig zijn, zijn netwerken fragiel en zijn gidsen schaars. Willen we mensen structureel kansen bieden, dan moeten we zorgen dat de ontmoeting met een gids niet op een toevalligheid berust, maar dat we het organiseren.

Leernetwerken en living labs opzetten

Door leernetwerken, leerecosystemen en living labs wordt dat mogelijk. Dit zijn plekken in de regio waar onderzoekers, beleidsmakers, organisaties en ondernemers, professionals, studenten en buurtbewoners samen komen en een lerend structureel netwerk vormen.^{47,48,49,50}

Daar brengen we mensen bij elkaar – van jong tot oud – die elkaar in het gewone leven niet zomaar zouden tegenkomen. Dit biedt individuen en gezinnen de mogelijkheid in contact te komen met mensen met allerlei verschillende achtergronden én hulpbronnen. Dit maak het mogelijk dat het tegenkomen van een gids niet berust op toeval, maar dat het structureel ingebed is.

We hebben inmiddels de eerste concrete stappen gezet met het opzetten van dergelijke netwerken. Dus als u denkt: 'Dat is wat voor ons', dan weet u ons nu te vinden.

Samen met de mensen om wie het gaat

Door interviews met ouders en professionals rondom laaggeletterdheid kwam ik de afgelopen jaren in contact met scholen, wijken en gezinnen buiten mijn eigen sociale omgeving. En het werd mij steeds duidelijker dat ik de verkeerde vragen stelde. Wat was het probleem? Ik startte vanuit mijn eigen leefwereld. En die is anders dan die van de groep mensen voor wie ik wat wil betekenen.

Daar heb ik van geleerd en die ervaring neem ik mee in dit lectoraat. We gaan nadrukkelijk de verbinding aan met de mensen om wie het gaat. Samen met hen willen we erachter komen wat nodig is voor gelijke kansen op welzijn en gezondheid. Dat betekent co-creatie en steeds blijven aansluiten bij behoeften en interesses van de mensen voor wie we het doen. En dat we het laagdrempelig houden, door dichtbij huis te blijven.

Mét ervaringsdeskundigen

Ik kan en wil dit alles niet doen zonder ervaringsdeskundigen. Als onderzoekers, beleidsmakers en professionals hebben we jarenlang beleid en programma's ontwikkeld op basis van onze hoger opgeleide kennis en vaardigheden. Met de beste bedoelingen. Maar niet met het gewenste resultaat. Daarom organiseren we als lectoraat ook een netwerk van ervaringsdeskundigen dat ons ondersteunt.

Om meer te bereiken moeten we leunen op mensen die hier ervaring mee hebben. Zij weten wat het betekent om op te groeien of te leven in een omgeving met een schaarste aan hulpbronnen.^{51,52}

Andere bril opzetten, kaders doorbreken

Wat vraagt dit alles van ons? Dat we bereid zijn onze eigen gekleurde bril af te zetten en buiten onze professionele kaders te kijken.

We maken ons bijvoorbeeld druk over het feit dat mensen met financiële problemen niet altijd bekend zijn bij de instantie waar wij vinden dat ze om hulp zouden moeten vragen. Maar elders zijn zij vaak al wel in beeld. Bijvoorbeeld bij de sportvereniging, de fysiotherapeut, de woningcorporatie of op school. Er zijn dus lijntjes, maar ze zijn niet altijd goed met elkaar verbonden.

Dat is reden te meer om elkaar op te zoeken, over de eigen schutting te kijken, succesvolle ervaringen te delen en elkaars taal te leren spreken.

De rol van professionals

De rol van de professional is belangrijk.⁵³ Ten eerste om te weten wat er lokaal allemaal speelt, en waar wij bij kunnen aansluiten.

Ten tweede omdat wij ons onderzoek doen om de huidige en toekomstige professionals in hun werk te ondersteunen. Ten derde omdat de professional een gids kan zijn. De professional kan het verschil maken, kan een brug zijn van kansarm naar kansrijk.

Het is belangrijk dat de professionals de rol van gids kunnen vervullen. Dat ze letterlijk en figuurlijk naar de mensen toe bewegen.

Onderwijs: kruisbestuiving en nieuwe kansen

We doen ons onderzoek samen met docenten en studenten van verschillende opleidingen. Zowel vanuit het domein Gezondheid en Welzijn van hogeschool Windesheim, maar ook daarbuiten. Omgekeerd spelen leden van het lectoraat ook een rol in het onderwijs. Zo dragen we bij aan integraal samenwerken, door juist de verschillende perspectieven en expertises te verbinden. De huidige student en toekomstige professional wordt zo beter voorbereid op de toekomst.

Een voorbeeld hiervan is de hackathon afgelopen najaar (2020) waarbij eerstejaars studenten van verschillende opleidingen van Windesheim samenwerkten met het lectoraat. De studenten zijn aan de slag gegaan met de vraag: hoe kunnen we laaggeletterde ouders en jongeren met Nederlands als moedertaal bereiken en ondersteunen? Deze studenten hebben niet alleen praktische tools ontwikkeld, maar hebben ook integraal samengewerkt en een antenne voor laaggeletterdheid.

Nieuwe en alternatieve methoden toepassen: maatwerk

Onze doelgroep is zeer divers, maar er is één gemeenschappelijk kenmerk: met traditionele benaderingen, zoals enquêtes of standaard cursusaanbod, blijken we niet aan te sluiten. Dus zowel voor onderzoekers, professionals als beleidsmakers betekent dit op zoek naar nieuwe en alternatieve methoden.

Om wel of beter de verbinding te maken, experimenteren we vanuit het lectoraat met andere onderzoeksvormen. Bijvoorbeeld participatief actieonderzoek en methoden zoals design thinking en arts-based research.^{54,55,56} Zo laten kinderen en senioren bijvoorbeeld zelf met foto's zien wat ze belangrijk vinden in hun buurt.⁵⁷ Al handelend wordt gezocht naar antwoorden op concrete vragen én nieuwe kennis verkregen.⁵⁸

Het zijn mooie methoden om informatie te verzamelen bij mensen die minder taalvaardig zijn of bij wie maatwerk nodig is. Maar vooral: het zijn methoden die uitgaan van creativiteit en het potentieel van mensen in een omgeving met minder kansen.

Dit doen we al!

Op dit moment lopen er verschillende projecten bij het lectoraat waarin we dit al toepassen. Waarin we samenwerken met de doelgroep en diverse andere partijen, en onze visie uitdragen. Ik noem een paar voorbeelden.

We halen verhalen op in de regio bij mensen die een ander pad zijn gaan bewandelen.

We bevragen hen over ‘het geheim’ achter de kanteling in hun leven.⁵⁹

We praten met jongeren die drempels hebben overwonnen – thuis, op school en daarbuiten – en wat voor hen hierbij helpend is geweest.

We zijn gestart met een leernetwerk en living lab rondom laaggeletterdheid en armoede.

We onderzoeken samen met diverse partners de behoeften van mensen met beperkte basisvaardigheden in het Oosten van het land.⁶⁰

We werken mee aan het project GO! Noord-Nederland waarin we dorpsbewoners vragen wat er nodig is om hun leefomgeving gezonder in te richten.⁶¹

En in het project MAPZ wordt samengewerkt met professionals en inwoners in verschillende wijken in Zwolle, die naast gezondheidsproblemen vaak ook te maken hebben met financiële krapte en beperkte sociale contacten.⁶²

Dit zijn enkele voorbeelden van lopende onderzoeksprojecten binnen het lectoraat.

“Maar uiteindelijk heeft dus mijn mentor ervoor gezorgd dat ik wel naar mbo 4 kon. Omdat hij zei van: mbo 3 dat wordt hem gewoon bij jou niet, omdat je daar je gaat vervelen.”

Uitspraak uit: Onze toekomst – Adviezen van jongeren aan het lectoraat
Gezonde Samenleving

“Ja, wat ik nog niet genoemd heb, is de timing. Hoe belangrijk het is dat een interventie voor verandering op het juiste moment komt. Jaren later las ik de brief en kon ik het begrijpen wat ze bedoelde. Maar toen was niet het moment om dat te kunnen snappen.”

Uitspraak uit: Verhalen ophalen – Gelijke kansen en de kracht van intergenerationale verbindingen

Hoofdstuk 8

De gezichten van het lectoraat

Zoals duidelijk mag zijn, ik doe dit alles niet alleen. Het lectoraat bestaat uit een aantal vaste medewerkers en een wisselende groep eromheen. Ik ben blij dat ik met onderzoekers en docent-onderzoekers vanuit verschillende disciplines en achtergronden mag samenwerken. Zodat ook binnen het lectoraat verschillende perspectieven samen komen op waar we voor staan. Ik stel graag de onderzoekers aan u voor met wie ik het afgelopen jaar het lectoraat Gezonde Samenleving in de grondverf heb gezet:

Ingrid Bakker
Associate lector

Carry Renders
Associate lector

Lisa Wilderink
Onderzoeker

Maaïke Koning
Onderzoeker

Wilma Lipke
Docent-onderzoeker

Quinta Ansem
Docent-onderzoeker/
Ervaringsdeskundige

Els Evenboer
Senior onderzoeker

Ine-Marije Bartels
Docent-onderzoeker

Francien Lange
Docent-onderzoeker

Suzan Huijbers
Docent-onderzoeker

Ellen Meulman
Senior onderzoeker

Femke Bijker
Docent-onderzoeker

Birgit Pfeifer
Hoofddocent-practor

Rosanne Spruijt
Onderzoeker

Lydia van Koningsveld
Project-coördinator

Natascha Notten
Lector

Allemaal fijne en betrokken collega's, die ik het afgelopen jaar veel minder live heb gezien dan ik had gewild.

Hoofdstuk 9

Wat doet de coronacrisis?

De coronacrisis heeft de problematiek die het lectoraat Gezonde samenleving onderzoekt en wil aanpakken, onverwacht nadrukkelijker op de kaart gezet. Een Gezonde Samenleving – en het gebrek daaraan – is het gesprek van de dag. De ongelijke verdeling van kansen heeft aandacht. Voor onderzoekers en beleidsmakers biedt dat kansen, omdat de urgentie sterker en breder wordt gevoeld.

Echter, voor veel professionals is het werk er lastiger op geworden. En voor de mensen om wie het gaat in dit lectoraat, is de situatie verslechterd. Door de coronamaatregelen worden zij nog sterker dan voorheen geconfronteerd met drempels op het gebied van onderwijs, gezondheid, taalvaardigheid en financiën, en nog meer teruggeworpen op zichzelf.⁶³ Eén van de belangrijkste elementen om de situatie om te buigen – de kracht van de ontmoeting, – is tot een minimum beperkt.

Het verenigingsleven ligt al een langere tijd plat, buurthuizen en scholen zijn of waren deels of geheel gesloten. Een sociaal praatje in de supermarkt is zo goed als verboden, omdat je om veiligheidsredenen daar alleen doelgericht je ding mag doen. Groepen trekken zich terug in hun eigen bubbel, gidsen kunnen hun rol niet meer vervullen. De kloof tussen wij en zij lijkt groter dan ooit.⁶⁴

Voor het lectoraat is het natuurlijk heel lastig als één van je speerpunten is dat je veel op locatie wilt werken en dicht bij de doelgroep wilt staan. Juist dat mag in deze periode niet. Anderzijds maakt het je creatief en ook dat raakt de kern van dit lectoraat: we willen altijd kijken wat er wél kan, samen met u.

Met dit onderwerp en alle andere onderwerpen die ik nu in vogelvlucht heb doorlopen, hebben we het afgelopen jaar een begin gemaakt. We gaan ze verder onderzoeken en ik hoop dat velen van u er hun bijdrage aan willen leveren.

“Nu mag mijn hulp ook niet komen thuis. Die komt één keer in de twee weken zeker een uur. Dan gaan we een wandelingetje maken, of van mijn part gaan we even naar de stad. Dat doe je nu niet, dus ik mis het ontzettend. Ik voel me verrekt eenzaam.”

Uitspraak uit: Ervaringen van Voel je goed! deelnemers in coronatijd

Hoofdstuk 10

De kracht van het lectoraat

Het gaat in dit lectoraat om gelijke kansen op gezondheid en welzijn, gelijke kansen op een gezonde fysieke en sociale leefomgeving. Daar staan we voor.

Oorzaken integraal aanpakken

We kiezen voor een integrale aanpak van de oorzaken, in samenhang met elkaar. Met andere woorden: we pakken het vraagstuk bij de wortels aan, samen met iedereen die daarin een rol kan spelen. Van onderzoeker, student, docent, ondernemer en beleidsmaker tot en met professional in de wijk en in de eerste plaats de mensen zelf.

Intergenerationele kansen benutten

We erkennen dat het moeilijk is om de factoren die de ongelijkheid veroorzaken, aan te pakken. Vooral intergenerationele overdracht is hardnekkig. Bewijzen daarvoor zijn er te over. Wij kiezen ervoor om nieuwe bewijzen te verzamelen: bewijzen van wat wél mogelijk is, wat werkt, want daar komen we verder mee. Dat is wat er nodig is.

Oog voor de doelgroep en voor elkaar

Die benadering begint bij elkaar zien – en in elke ontmoeting met elkaar ook kansen en potentieel zien.

In de eerste plaats noem ik de sleutelrol van de gids die de doelgroep ziet. In de tweede plaats denk ik aan de praktijkonderzoeker die degene ziet op wie hij of zij zich richt in het onderzoek. We gaan de ontmoeting opzoeken en vervolgens de samenwerking.

In de derde plaats vind ik het belangrijk dat ook professionals elkaar zien, zich verdiepen in elkaars perspectief, en inzichten en ervaringen delen.

Bouwstenen aanreiken voor beleid

We weten dat beleid vaak een veroorzaker of instandhouder van ongelijkheid is, op individueel, groeps-, lokaal of regionaal niveau. Daar zit meteen ook de kans. Want juist omdat beleid zoveel impact kan hebben op dit vraagstuk én op de samenhangende aanpak van de oorzaken, kunnen we stappen zetten. Preventie is waar het om gaat.

Dit lectoraat wil hieraan graag haar bijdrage leveren door de bevindingen uit ons praktijkonderzoek met beleidsmakers te delen. We dragen bouwstenen aan voor een beleid ter bevordering van gelijke kansen op een gezonde sociale en fysieke leefomgeving.

Lef en langetermijnfocus

De ambities van het lectoraat zijn groot. Kansen creëren in situaties waarvan we weten dat ze moeilijk te kantelen zijn, vraagt om lef, een langetermijnvisie en een lange adem.

Ik nodig iedereen dan ook uit: kijk over je eigen situatie, project of termijn heen en stap hier vol overtuiging in. Tegelijkertijd zeg ik: doe het ook met realiteitszin, vanuit het besef dat we niet meteen grootse resultaten kunnen bereiken.

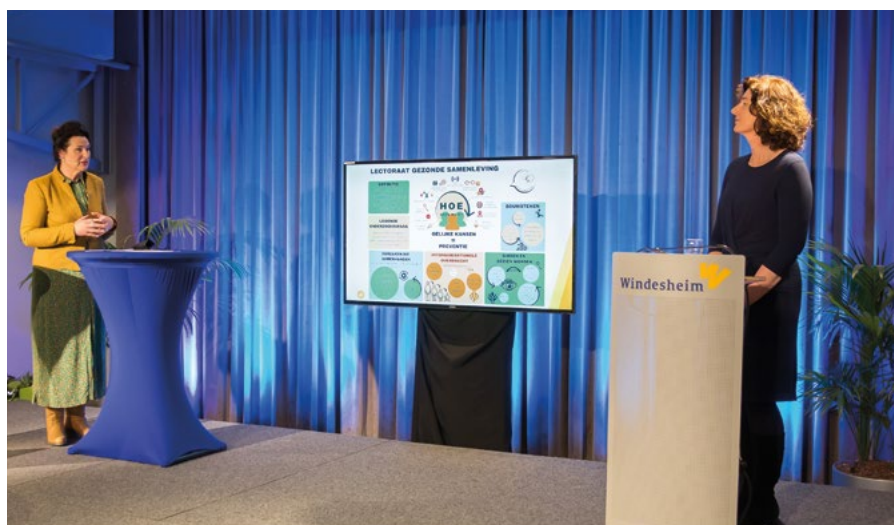
Wat we wél kunnen, is verhalen ophalen die we met elkaar delen en waarvan we leren. Als we dat consequent en vol overtuiging doen, dan weet ik zeker dat we stappen zetten. En dan kunnen we 'soms lukt het wél' steeds vaker vervangen door 'ja, het is alweer gelukt!'

Vandaag heb ik in vogelvlucht verteld waar ik en mijn lectoraat voor staan. Maar er valt natuurlijk nog veel meer te vertellen. Ik ga er graag dieper op in met iedereen die daar interesse in heeft.

Samen de wereld mooier maken

Tot slot een vraag die mij regelmatig gesteld wordt: waarom vind ik gelijke kansen zo belangrijk, zo belangrijk dat ik er zelfs lector voor wil worden? Het beste antwoord kon ik niet zelf geven, maar kwam van één van de ervaringsdeskundigen die ik heb ontmoet. Ze zei: 'Je wilt de wereld een beetje mooier maken'.

Dat wil ik. Doe mee.

Kijk hier voor de infographic van het lectoraat Gezonde Samenleving: bit.ly/3t113g8

Hoofdstuk 11

Panelgesprek

Met dank aan de panelleden voor hun bijdrage aan de discussie volgend op de lectorale rede “Een gids naar gelijke kansen”:

Miranda de Haas, ervaringsdeskundige armoede en sociale uitsluiting, Gemeente Meppel & Expertise Centrum Sterk uit Armoede

Karel Smouter, oud-correspondent Oost-Nederland en Chef Media NRC

Margo Trappenburg, bijzonder hoogleraar 'Grondslagen van het Maatschappelijk Werk' aan de Universiteit voor Humanistiek en universitair hoofddocent Bestuurs- en Organisatie-wetenschap aan de Universiteit Utrecht

Michiel van Willigen, Wethouder Gemeente Zwolle

De gehele bijeenkomst, inclusief de paneldiscussie, is hier terug te kijken:

youtube.com/watch?v=d4Otj81GMAI&feature=youtu.be

Referenties

- 1 Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (2021). www.rivm.nl/coronavirus-covid-19
- 2 Centraal Bureau voor de Statistiek. (2021). www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2020/21/monitor-brede-welvaart-de-sustainable-development-goals-2020
- 3 Planbureau voor de leefomgeving. (2021). www.pbl.nl/brede-welvaart-in-de-regio
- 4 Huber, M. A. S. (2014). *Towards a new, dynamic concept of health : Its operationalisation and use in public health and healthcare and in evaluating health effects of food*. Maastricht University
- 5 iPH Institute for Positive Health. (2021). *GGD IJsselland brengt Positieve Gezondheid verder in de regio*. www.iph.nl/ggd-ijsselland-brengt-positieve-gezondheid-verder-in-de-regio
- 6 iPH Institute for Positive Health. (2021). *Een bredere kijk op gezondheid die meer oplevert*. www.iph.nl/positieve-gezondheid/wat-is-het/
- 7 Volksgezondheid en zorg. (2021). www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/socialeconomische-status/cijfers-context/opleiding#definities
- 8 Centraal Bureau voor de Statistiek. (2021). *Regionale Monitor Brede Welvaart 2020*. <https://dashboards.cbs.nl/rmbw/regionalemonitorbredewelvaart>
- 9 Volksgezondheid en zorg. (2021). www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/levensverwachting/cijfers-context/infographic
- 10 Centraal Bureau voor de Statistiek. (2021). *Monitor Brede Welvaart & de Sustainable Development Goals 2020*. <https://longreads.cbs.nl/monitor-brede-welvaart-en-sdgs-2020/verdeling-van-brede-welvaart>
- 11 Geletterdheid InZicht. (2021). www.geletterdheidinzicht.nl
- 12 Kansenkaart. (2021). www.kansenkaart.nl
- 13 De Beer, P., & Van Pinxteren, M. (Reds.) (2016). *Meritocratie: op weg naar een nieuwe klassensamenleving?* Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.5117/9789462983397>
- 14 Notten, N., & Middendorp, J. (2019) *Laaggeletterdheid en schulden staan niet los van elkaar, hoe pak je deze problematiek aan?* Versvak, 2019. <https://versvak.be/laaggeletterdheid-en-schulden-staan-niet-los-van-elkaar-hoe-pak-je-deze-problematiek-aan>
- 15 Lectoraat Gezonde Samenleving, hogeschool Windesheim. (2021). *Gelijke kansen en de kracht van de intergenerationele verbindingen*. www.windesheim.nl/onderzoek/lectoren/gezonde-samenleving#accordeon-40136-40137

- 16 Notten, N. (2016). *Opvoeding en ongelijke kansen: de rol van de culturele opvoeding bij de overdracht van ongelijke kansen tussen generaties*. In hoofdstuk 4 De Beer, P., & Van Pinxteren, M. (Eds.). (2016). *Meritocratie: Op weg naar een nieuwe klassensamenleving?* Amsterdam University Press <http://library.oapen.org/bitstream/id/998fd09e-ed2f-45f1-8078-5d2ff329babe/610150.pdf#page=66>
- 17 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2021). *Dashboard Gelijke Kansen*. www.ocwincijfers.nl/onderwijs/dashboard-gelijke-kansen
- 18 Lareau, A. (2015). *Cultural Knowledge and Social Inequality*. *American Sociological Review*, 80(1), 1–27.
- 19 Raad voor Volksgezondheid & Samenleving. (2021). *Gezondheidsverschillen voorbij*. www.raadvsv.nl/documenten/publicaties/2020/10/3/gezondheidsverschillen-voorbij
- 20 Mullainathan, S., & Shafir, E. (2013). *Schaarste. Hoe gebrek aan tijd en geld ons gedrag bepalen*. Amsterdam: Maven Publishing.
- 21 Swaan, A. (1996). *Zorg en de Staat. Welzijn, onderwijs en gezondheidszorg in Europa en de Verenigde Staten in de nieuwe tijd*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- 22 Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press
- 23 Bourdieu, P., & Passeron, J.C. (1977). *Reproduction in education, society and culture*. London, UK: Sage/Theory, Culture & Society
- 24 Kennis voor Krimp. (2020). *Helemaal Nederland: te klein voor grote verschillen*. <https://www.kennisvoorkrimp.nl/publicaties-over-krimp/helemaal-nederland-te-klein-voor-grote-verschillen>
- 25 Milikowski, F. (2020). *Een klein land met verre uithoeken: Ongelijke kansen in veranderend Nederland*. Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Atlas Contact.
- 26 Voogd, de J. (2020, 1 december). *stad vs platteland. BNR's Big Five* www.bnr.nl/podcast/thebigfive/10427498/stad-vs-platteland-geograaf-josse-de-voogd
- 27 Van den Bosch, K., Smouter, K., & Rhebergen, M. (2020, 8 oktober). *Heeft het platteland de toekomst? De Groene Amsterdammer Podcast* www.groene.nl/podcasts/de-groene-amsterdammer-podcast/afleveringen/heeft-het-platteland-de-toekomst
- 28 Centraal Bureau voor de Statistiek. (2021). www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/49/regionale-monitor-brede-welvaart-toont-grote-verschillen-stad-en-platteland
- 29 Bock, B., De Groot, H., Hospers, G., Van Leeuwen, E., & Cörvers, F. (2019). *Essaybundel: Land in samenhang. Krimp en regionale kansengelijkheid*. Ministerie BZK, Den Haag. www.kennisopenbaarbestuur.nl/media/256355/essaybundel-land-in-samenhang.pdf
- 30 Raspe, O., Content, J., & Thissen, M. (2019). *Brede Welvaart en Regionale Ontwikkelingen*. Den Haag. doi, 10(255471.255509).
- 31 Wilkinson, R., & Pickett, K. (2010). *The Spirit Level. Why equality is better for everyone*. London UK: Penguin Books.

- 32 Jansen, S. (2019). *Het pauperparadijs*. Een familiegeschiedenis. Amsterdam: Uitgeverij Balans.
- 33 Sylbing, S., & Gould E. (2021) *Klassen* [Tv-uitzending]. Human www.human.nl/klassen.html
- 34 Gelijkschap (2020). *Gelijke kansen door onderwijs en cultuurparticipatie/-educatie*, in opdracht van het LKCA. www.lkca.nl/wp-content/uploads/2020/05/Gelijke-kansen-door-onderwijs-en-cultuurparticipatie-en-educatie_Kennissynthese.pdf
- 35 Notten, N., & De Wijs, F. *Een beeld van de laaggeletterde ouder: Een onderzoek naar achtergrondkenmerken, leesopvoeding en taalprestaties in laaggeletterde gezinnen*. Amsterdam: Stichting Lezen.
- 36 Gebruikte namen in deze tekst zijn fictief; het zijn niet de echte namen van de mensen die we gesproken hebben.
- 37 Putnam, R.D. (2015). *Our Kids. The American Dream in Crisis*. New York: Simon & Schuster Paperbacks.
- 38 Stanovich, K.E. (1986). *Matthew Effects in Reading: Some Consequences of Individual Differences in the Acquisition of Literacy*. *Reading Research Quarterly* 21 (4), 360–407
- 39 Notten, N. (2020). *Thuisonderwijs. Thuisonderwijs is niets nieuws, maar het wegvallen van gidsen wel*. PIP* Pedagogiek in Praktijk Magazine 15, 14–17.
- 40 Van der Kwast, E. (2020). Amsterdam: Ilyas. De bezige bij.
- 41 Gelijkschap (2020). Kwalitatief onderzoek Jimmy's Berkelland. www.gelijkschap.nl
- 42 Pfeifer, B. & Notten, N. (2021). *Maatjes gidsen student met aandacht, tijd en liefde door de schoolperiode*. *Profiel*, 30 (2), 24–26.
- 43 Gelijkschap (2020). *Kwalitatieve Evaluatie Coaching Jongeren in het kader van voortijdig schoolverlaten (VSV)*. www.gelijkschap.nl
- 44 Lareau, A. (2003). *Unequal Childhoods. Class, Race, and Family Life*. Berkeley, CA: University of California Press
- 45 Lareau, A. (2015). *Cultural Knowledge and Social Inequality*. *American Sociological Review*, 80(1), 1–27.
- 46 Sociaal-Economische Raad. (2021). www.ser.nl/nl/Publicaties/zorg-voor-de-toekomst/SERmagazine
- 47 VSC, Naturalis en NEMO (2019) *Key findings Leren waar nieuwsgierigheid ontstaat – onderzoek naar leerecosystemen in Nederland*.
- 48 Rathenau Instituut. (2021). www.rathenau.nl/nl/vitale-kennisecosystemen/living-labs-nederland-onderzoek-en-innovatie-met-steden
- 49 Jansen, E., Van der Pas, S., & De Lange, G. (2019) *Rapport leernetwerken Werkplaatsen Sociaal Domein* www.werkplaatsensociaaldomein.nl/sites/default/files/2020-09/Rapport-Leernetwerken-Werkplaatsen-Sociaal-Domein.pdf
- 50 Rensen, P, Keuzenkamp, S., Kooiman, A., Van Pelt, M., Repetur, L., Sok, K., & Van Xanten. (2018). *H. Lerende praktijken vormen en doelen*. Movisie. www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-12/Lerende-praktijken-vormen-en-doelen.pdf

- 51 Van der Kooij, A. & Keuzenkamp, S. (2018). *Startnotitie ervaringsdeskundigen in het sociaal domein: wie zijn dat en wat doen ze?* Movisie.
- 52 Gelijkschap (2020). *Kwalitatieve Evaluatie TeamED*. www.gelijkschap.nl
- 53 Hooghiemstra, E., & Van Pelt, M. (2020). *De Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal werk*. Movisie www.movisie.nl/publicatie/kennis-onderzoeksagenda-sociaal-werk
- 54 Abma, T., Banks, S., Cook, T., Dias, S., Madsen, W., Springett, J., & Wright, M. T. (2019). *Participatory research for health and social well-being*. Cham, Zwitserland: Springer
- 55 Van Heijst, P., De Vos, N., & S. Keinemans (2019). *Arts-based research voor het sociaal domein. Op kunsten gebaseerd praktijkgericht onderzoek*.
- 56 Wilderink, L. (2020). *Kenniscлип Participatief Actieonderzoek & project MAPZ*, lectoraat Gezonde Samenleving, hogeschool Windesheim, <https://www.youtube.com/watch?v=kTq9x4Zdt1I>
- 57 Wilderink, L. (2020). *Handleiding Photovoice*, lectoraat Gezonde Samenleving, hogeschool Windesheim www.gezondin.nu/wp-content/uploads/2020/11/Handleiding-phovoice_project-MAPZ-2.pdf,
- 58 Rensen, P, Keuzenkamp, S., Kooiman, A., Van Pelt, M., Repetur, L., Sok, K., & Van Xanten. (2018). *H. Lerende praktijken vormen en doelen*. Movisie. www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-12/Lerende-praktijken-vormen-en-doelen.pdf
- 59 Lectoraat Gezonde Samenleving, hogeschool Windesheim. (2021). www.windesheim.nl/onderzoek/lectoraten/gezonde-samenleving#accordeon-40136-40137
- 60 Lipke-Steenbeek, W. (2021). Blog Voeljegoed: Hoe ervaart de deelnemer van het programma 'Voel-je goed!' corona? Lectoraat Gezonde Samenleving, hogeschool Windesheim. www.linkedin.com/feed/update/urn:li:activity:6755854414914973696
- 61 GO!NoordNederland. (2021). www.gonoordnederland.nl
- 62 MAPZ. (2021). www.project-mapz.nl/?p=240
- 63 Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (2021). www.volksgezondheidtoekomst-verkenning.nl/c-vtv
- 64 Sociaal en Cultureel Planbureau. (2021). www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/12/28/burgerperspectieven-2020-4

Alle websites en podcasts zijn geraadpleegd in de periode oktober 2020 tot en met januari 2021.

Een gids naar gelijke kansen

Natascha Notten is sinds 1 januari 2020 lector Gezonde Samenleving bij het domein Gezondheid en Welzijn van hogeschool Windesheim. Vanuit haar ruime ervaring als onderzoeker, o.a. vanuit haar eigen onderzoeksbureau Gelijkschap, heeft ze haar visie ontwikkeld op praktijkgericht onderzoek ten behoeve van een gezonde samenleving. In “Een gids naar gelijke kansen” zet zij de noodzaak, kern, kracht en toekomstplannen van het lectoraat Gezonde Samenleving uiteen.

[linkedin.com/company/lectoraat-gezonde-samenleving](https://www.linkedin.com/company/lectoraat-gezonde-samenleving)
[linkedin.com/in/nataschanotten](https://www.linkedin.com/in/nataschanotten)

dr. Natascha Notten